

AZERBAJDZSÁN

MONUMENTÁLIS SZOMORÚSÁG

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: KIRSCHNER PÉTER

Közállapota, emberi viszonyai és egyáltalán a hangulata valahol félúton van egy poszt-kommunista rendőrállam rosszkedve, bizonytalansága, kiszolgáltatottsága és egy arab ország laza, nyüzsgő, forgalmas színes élete között. A ZIL-ek és Ladák, a kockaházak láttán néha a Szovjetunió jut eszünkbe, ha azonban a piacokon járunk a halalhúst árusító standok között vagy épp a kenyérsütőknél, akkor inkább Egyiptom képe idéződik föl. Egyértelmű, hogy a rendszert az olajpénz tartja egyben. Amíg az emberek élélnek valahogyan, addig nincs lázadás, nincs visszabeszélés, csak marginális művészcsoportok, kis ellenzéki góccok működnek suttogva a felszín alatt

Baltát viszek-e magammal? – kérdezik ismerőseim, amikor híre megy, hogy Azerbajdzsánba készülök. Nem jó vicc, nincs is könnyed válasz. Gaya, öröme énekesnő-kollégám, barátom csak három gyilkosat villant a szemével, amikor elmondom, hogy holnap hova utazom. És a helyszínen, a származásomra érkező reakciók nyomán sem érzek szívmengetést... Talán mert megszoktam, hogy a világ más tájain még ma is mosolyogva indul a beszélgetés: futball, Puskás. Itt pedig: áh, oh, Magyarisztán, Safarov! De valahogy nem mindenki örül annyira, mint Détárinak Hellaszban!

OLAJMEZŐ-GONDNOK, LOVAKKAL

A tengerparti sáv Bakutól északra egybefüggő, hosszú olajmező. Az egyébként automatizált olajkutak a múlt század ötvenes éveit idézik, és majd' magyarországnyi GDP-t biztosítanak Azerbajdzsánnak

Olajozott stabilitás

A rögsz út a vízumszerzésnél indul: előbb teljesíthetetlen feltételek elé állítanak, majd egy utazási irodához irányítva dupla áron simán elintézik. Így kerül a fapados repülőjegy felébe a vízumnak. De a gép tele, bár messze nem látogatókkal.

Baku (Baki) a kapu: ki gépen száll fölébe, annak itt van a bejárat, és ezt komolyan is veszi az országot lényegében tulajdonosként kezelő Aliyev kládináasztia. Épp nagy lendülettel bontják mindazt, ami régi. Barokkos tízemeletesekkel rakják tele kétoldalt a reptéri utat, és lélegzetelállítóan szánt, modern tornyokkal a várost másutt. Lakótelepek épülnek a soksávos út mentén, a múlt század eleji Budapest stílusában cicomázva. Beljebb érve fokozódik az érzésünk, hogy valaki zsákkal a hátán elszaladt, és abban a város lelke volt, mert ahogyan az átépítés, bontás, újjáépítés zajlik, valahogy spirituálisan is felbomlani érződik minden. Éppígy az



egész országban. A Kaszpi-vidék itt rengeteg olajat rejt, és erre a kincsre fel is tud épülni az ország új gazdasága. A bevételből telik olimpiarendezési jelentkezésre és a majdani olimpiát szolgálni hivatott épületekre, mint ahogy sok minden másra is: Heydar Aliyev parkokra és luxusberuházásokra.

A hazánkhoz hasonló méretű és népsűrűségű Azerbajdzsán államformája köztársaság, de ez valójában az Aliyev-család dinasztikus uralmát jelenti. A nagy előd és álomalapító az a Heydar Aliyev, aki a 60-as évektől előbb mezei pártfunkcionáriusként, majd főtítkárként, nem mellesleg KGB-tisztként és miniszterelnök-helyettesként szolgálta hazáját, majd miután 1987-ben Gorbacsov eltávolította, csak 1993-ban tudott puccsal visszatérni a hatalomba. A felpörgetett kőolajtermelés révén beindította az országot, ugyanakkor erős személyi kultuszt alakított ki, és felvirágoztatta a korrupciót is.

Halála után 2003-ban fia, az üzletember és play-boy Ilham követte a „trónon”, aki tovább folytatta

az erősen korlátozott demokrácia „építését”. A választási szerveket saját embereivel töltötte föl, a médiát elfoglalta. A 2013-as választások alkalmával a szavazás(!) előtt egy nappal nyilvánosságra kerültek az eredmények. (Elnézést, Virág elvtárs, ez az ítélet...)

Ha a piacokon kószálunk, vagy csak az utcán sétálunk, sokszor lesz olyan érzésünk, mintha egymásik járókelőt már láttuk volna. Ha alaposabban odafigyelünk, a gyanú be is igazolódik: a kisszámú külföldi megkülönböztetett figyelmet „élvez” egyes szürkén öltözött férfiak által. (Nyilván tartanak tőled!)

LÁNGTORNYOK

Baku szívében áll a három, lángot formázó üvegtoronyirodaház – New York-i vagy dubaji léptékkal nézve aprócska, Pestről nézve viszont hatalmas – épületegyüttese, szerves részeként a „Bakuból hipp-hopp! Dubajt csinálunk”-programnak



TRÁGYAFAL – XINALIQ

A juhtrágya téglákká formázva, falakká emelve szárad a napon, hogy hamarosan fűtőanyagként szolgálhasson kályhában, sparheltben (jobbra)

A LALAJEV CSALÁD – XINALIQ

A világtól alaposan elzárt településen este a Heydar Alijev Általános Iskola tanulója házi feladatát írja, családi tűzhely mellett, halvány lámpafénynél



Kaukázusi kefir

Ez ugyan nincs errefelé (ellentétben a jobbnál jobb joghurtokkal), de hosszasan emelkedve az egyetlen odavezető és ott véget is érő, szakadékokkal és meredélyekkel szegélyezett úton elérjük a 2500 méteren, magányos dombtetőn álló Xinaliqot. Egészen hihetetlen a látvány: sok száz éves kőházak egymás hegyénhátán, és a települést körülöleli a hatalmas Kaukázus.

A falu múltja 5000 éves, és a xinaliq nyelvet sehol máshol nem beszélik vagy értik. Sziget a maga módján: megközelíthetetlenége és emiatt támadhatatlansága nyelvében, építészetében, kultúrájában is izolálta. Birkatenyésztésen és némi növénytermesztésen túl nem akad itt más gazdasági feladat: a házak kétszintesek, az alsó szinten az állatok laknak, fölül a család. Birkatrágyával fűtenek és főznek.

A trágyából téglákat készítenek, a napon szárítják, akkurátusan rakosgatva-fordítgatva, hogy minden oldaluk szépen megszáradjon. Sok xinaliq férfi és nő ezzel a fűtőanyag-előkészítéssel tölti az egész napját.

A háztető egyben a felettük lakó szomszéd terasza, az alatta lévő konyhából nyílik ide egy „közvetlen kertkapcsolat”, és e terasz peremére sorakozik fel a falu tán összes férfija estefelé, hosszasan naplementét nézni.

Az áram távolról érkezik, az iparcikkeket és mindent, ami nem zöldség vagy birkatermék, a kisboltban lehet megvenni: a helyiség kicsi, a választék szegényes, az árak alacsonyok, de a boltosnak számos aranyfoga van, és nagyon mosolyog velük. A falubeliekkel a közért ajtajában a legkönnnyebb is-



merkedni: 2 dollár egy félliteres üveg rettenetrossz orosz vodka, kell még pár üveg a majd' ugyananyiba kerülő és egész jó Xirdalan lager sörből, és hamar megerednek a nyelvek. A hangulat, miként a nemzetközi helyzet is, fokozódik, melegszik a szív, hangosodik a szó, és talán a közös éneklés perce is közeleg, mígnem megérkezik két fekete bőrkabátos férfi, akik jól beszélnek angolul, tanárként mutatkoznak be, és kutató, okos, szúrós tekintettel megkérdezik, hogy mit is beszélgetünk itt.

*Feleletet egyik sem ad,
Kihörpentik boraikat,
Végét vetik a zenének
S hazamennek a legények.*

Egyikük még rám néz azzal a nézéssel, amire még a 80-as évekből emlékszem, és szépen, csendben mindenki elszállingózik. A boltos, a bőrkabátosok, én meg az itóka még ottmaradunk. A feketébe öltözött férfiak nem isznak, aztán lassan elcsorognak. Mi meg – kiállva az alsó szomszéd háztetejének peremére – szótlánul betoljuk a boltossal a vodka és a sör maradékát, miközben némán bámuljuk a szemközti hegyeket és a naplementét.

A falu egyébként fejlődik, házigazdánk meséli, hogy İlham Aliyev (a szóhasználat azt sugallja, mintha a saját kezével tette volna) épített nekik iskolát és focipályát.

Hol marad a minőség?

Ismayili és Sheki között, az ország belsejében intenzív szőlőgazdálkodás folyik. Vörös- és fehérborokat is készítenek, többségük édes és meglehetősen gyenge minőségű. Száraz változatok is előfordulnak, de ezeket is meg kell szokni, ez eltart vagy 3-4 napig. Az azeri borok igazán megérdemelten hiányoznak a rangos nemzetközi borversenyekről és a pesti boltok polcairól. Mélyreható tanulmányozást követően azért találunk fogyaszthatóakat, de inkább koncentráljunk a piacokra!

Sheki nagy és nyüzsgő piacán sokféle édesvízi halat, húst, pár gyümölcsfélélt, rengeteg izgalmas tejterméket kaphatunk, de számos kenyérfajta és fűszer is elérhető. Az árusok feltartott mutatójukkal, mosolyogva jelzik, hogy az árusított hús halál, azaz a muszlim szabályoknak megfelelően tartott, levágott és feldolgozott állatokból készült termék.

Megismerkedünk Mehmettel. Esküvői menyasszonyi ládákat készít fából, alumíniumból, és elmondása szerint exportál, még Norvégiába is! A ládák minősége ugyan hagy maga után némi kívánnivalót, és ezt sajnos nem ellensúlyozza eléggé egzotikus mivoltuk sem, de nem valószínű, hogy a norvégok erősen tolongának ezért a termékért: feltételezhetjük, hogy oda emigrált azeriek lehetnek a vevői.

A mai kézművesség általánosságban szegényesnek tűnik, alig látni érdekes, eredeti, szép tárgyakat. Xinaliqban nemezzoknikat találtunk meg némi szőnyeget Bakuban, de ezzel le is zárult a sor, a többi ajándéktárgy Kínában vagy Indiában, esetleg Indonéziában készült. Természetesen ezeket is mind „original azeri handmade” jelzővel próbálják eladni. Az erre járó kevés számú turista pedig mit tehet – örül neki, és megveszi, amit elétesznek.

ÉLETKÉPEK SHEKIBEN

Az öreg kovács és az üllő (jobbra fent)

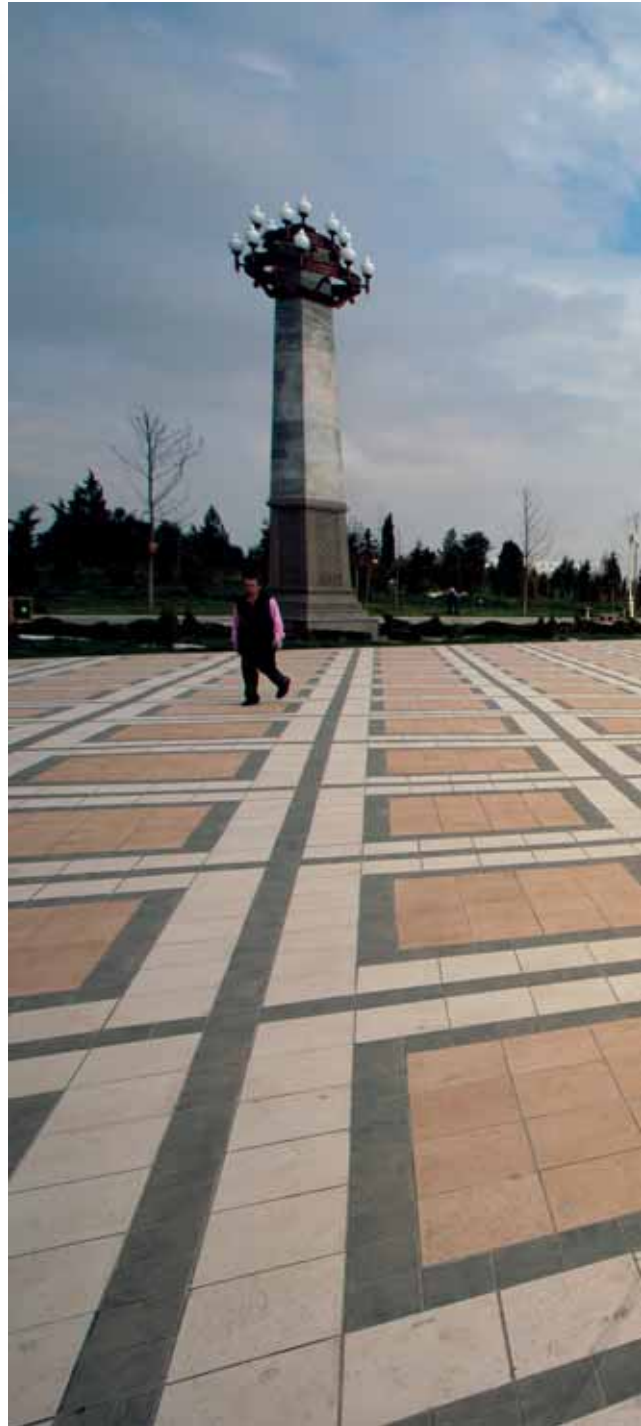
Nyitott borbélyműhely a piacon (jobbra lent)

PIACI CSENDÉLET ALVÓKKAL

A szomszéd kofák hangos kacagása ébresztette fel az atyafiakat. Talán az előző este fogyasztott Ivanovka lehetett a ludas...







Dicsőséges építészet

Feltűnő, hogy a főutak menti városok különösen jó állapotúak. Egyébként is „divatos” hosszan díszes falat húzni a házak elé, de az sem ritka, hogy az épületek kapnak egy új, csinos homlokzatot, ami mögött minden marad a régiben: öreg, kopott építményekben szegény emberek a díszes portákkal takarva.

Parképítési nagyhatalomban járunk. A Heydar Aliyev parkok közös jellemzője, hogy óriásiak. Mindegyik emlékparkban áll egy monumentális szobor az ország hősről – 6 és 30 méteres magassági tartományban –, márvány diadalívек, látogatóközpontok, szökőkutak, promenádok társaságában. Amúgy a főnöki emlékművek minden településen megtalálhatóak. Egészen szürreális, mennyire felidézük apáink élményeit!

Ganja Azerbajdzsán második legnagyobb települése. Legkülönösebb jelensége a helyi Heydar Aliyev Park. Úgy 20 hektáros lehet, és minden elemében eszenciális: bejáratát a hatalmas diadalívvél és a monumentális látogatóközponttal egy márványoszloppal és szökőkutakkal díszített, márványkövezett promenád köti össze. Tartozik hozzá csónakázótó, gyermekpark és múzeum is. Kertjét, virágait több száz ember gondozza. A szocreálklasszicista oszlopcsarnok pantheon jelleget ölt, benne kiállítás a nemrég elhunyt kedves vezető életéről. Iskolai osztálykirándulások tuti célpontja, most is épp tanulók bámulják nagy lelkesedéssel a

A HEYDAR ALIYEV EMLÉKPARK GANJÁBAN

Az egyik legnagyobb a maga nemében
e városzéli, 20 hektáron elterülő,
dicsőséges mező



hatalmas fotókat, amiken Heydar Aliyev búzamezőt, erőművet, néptáncot stb. tekint meg.

Hasonló kialakításúak az ország szerte létrehozott olimpiai centrumok is: minden nagyobb településen található egy senki által nem használt sportközpont, monumentális külsőségekkel. Re-

ménytelenül kihasználhatatlan kirakatrészek – főleg, hogy kútba esett az olimpiarendezés is... Mindezt a Kaszpi-tó felől érkező szelek által feszesen tartott bakui országzászló jó fél focipálya-mérete (35×70 m!) is magába sűríti: leginkább az ország mai tulajdonosainak nagyravágását szimbolizálja.



SAJTÁRUS LANKARANBAN

A mezőgazdaság erőssége a tejtermékek választéka és minősége: joghurtok, túrók, sajtok, tejfölök – s igen, a miénkhez nagyon hasonló tejföl is van a kínálatban, mindegyikük kiváló, határozott ízű (fent)

GOYGOLI OROSZ HÁZAK

Jobbára oroszok lakta házak a város körül, a végromlás határán. Az emberekre nem futja a parképítési lázban (lent)



Az aranyló Azerbajdzsán nyomában

A Goygol-tó felé haladva a szovjetérából itt maradt öreg, romos házakba botlunk. Olyanokba, amikre rá nézni is életveszélyes, de családok laknak bennük. Minden rozszant, törött, romos, csak egy dolog ragyog: az aranyfogak a lakók szájában. Ez máig elsőprő divat, sokkal inkább, mint ahogy itthon volt valaha. A Goygol-tó Nemzeti Park azonban megközelíthetetlennek bizonyul, itt is katonákba botlunk – talán Karabah közelsége miatt, de nem engednek át.

Az út mentén kávézók sorakoznak, ám ne tévesszen meg a trükkös elnevezés! Kávét nem készítenek, annál inkább csapolnak habos, friss Xirdalant, és palackos barna vagy szőke kólát kínálnak. Mellettük grillnyársakon szottyadó húsból összerakott kebabszendvicseket és saslikot ehetünk, kenyérral, rizzsel, de saláták is kerülnek. Édességfronton az itthon is jól ismert baklava és halva helyi változatait kóstolhatjuk. A joghurtok, sajtok, egyéb tejtermékek verhetetlenek, egészen kiválóak, ahogy a cöreyi is, ez az ízre az indiai naan, az arab pita és a normál fehér cipó közötti lepénykenyér, frissen a kemencéből kikapva.

Lankaran, tengerpart, akár strandolhatunk is. Az igazán nyüzsgő és jó hangulatú azeri hely, közel Iránhoz. Jókedvű és mosolygós emberek, igazán üdítő élmény a barátságos, de passzív és kedvetlen,

szomorkás túlsúlyhoz képest. Lankaranban végre rátalálunk a „Légy nálunk üdvözölve!” érzésre.

És a lélekemelő helyszín a testnek sem rossz. A környező hegyeket földutakon megközelíthető fürdőhelyek színezik, kőzetbe vájt, forró vízű, pár négyzetméteres házikók fedele alá rejtett, apró medencékkel. Férfiak és nők szigorúan külön. Aki esetleg fürdőruhában merészkedne ki a házikóból, azt azonnal megfeddi a többi fürdőző.

A környék híres teatermesztő körzet. A ceylon-típusokat az út mentén félkilós-kilós csomagokban árusítják. Az azeriek frissen főzött, erős teát szolgáltatnak fel, sok cukorral, kis üvegpohárban. Ahogyan szerte az arab-török világban, a tea itt is kultikus termék. A forró, édes tea a melegben különös módon jó szomjoltóként működik, a hideg, téli napokon pedig kiváló fűtőanyag. A teázás szent művelet, különösen üzletkötéskor szokásos megpecsételni a boltot egy pohárkával: a mondás szerint: „Ha teázol, a csésze nem számít!”.

MŰTRÁGYASZÓRÁS VÉDŐFELSZERELÉSSEN

Lankaran és az iráni határ között csodás, sokféle exportált teákat termesztene



Iszapbuborékok és sziklavésetek

Qobustanban működik az összes földi iszapvulkánnak a fele! A többnyire 3–5 méter magas bukkák kráterében iszaptó bugyog lassan – nagy, akár 30–50 cm-es buborékokat eregetve. Hasonlókat Romániában vagy épp a Krím félszigeten is láthatunk, de itt van belőlük a legtöbb, összesen vagy 300. Működésük egyszerű: a szénhidrogénekben igen gazdag vidéken a mélyből feltörő gázok iszaprétegekkel és vízzel találkoznak, ezeket összekeverik, és kitörésszerűen a felszínig emelik, komótosan bugyogtatják, gyorsan száradó nyelvekként szétfolyatják. Mindez pedig hideg, mint az azeri éjszaka.

Qobustan azonban nemcsak iszapkitöréseiről nevezetes. Egészen hihetetlen sziklarajzok tömegét

találjuk a közeli mészkősziklákon és az azokban kialakult barlangok falán. Ide könnyebb is eljutni, mint az alig jelzett iszapvulkánokhoz. Ha a régi vasbetongyár után jobbra fordulunk, kisvártatva a látogatóközponthoz érünk, amit szinte kötelező megnézni, csak ezután engednek a rögválság közelébe. Kőbe vésvé, karcolva, pontozva vadászok, állatok, nők, gyermekek 4–8 ezer éve magukra hagyott kontúrjai tárulnak elénk. A rajzokat véletlenül fedezték fel a múlt század harmincas éveiben a kőfejtő munkásai. 1939-ben kezdődtek az ásások, 1966-ban pedig az egész területet nemzeti parkká (Qobustan Milli Parki) nyilvánították. ☺





QOBUSTAN SZIKLAVÉSETEI

Szabadon végighúzzhatjuk ujjunkat a vésetek mélyedéseiben, képzeletben újrarajzolva a vadászokat, szarvasokat, zergéket, bivalyokat. Senki sem szól ránk

ISZAPVULKÁN

Alig hihető, hogy a bugyborékoló folyadék éppoly hideg, mint az egész környezete. A periodikusan felszínre törő buborékok csöndes pukkanással tolják a kráter szélére a felettük kavargó iszapot (balra)

 **Gazdasági rádió FM 105.9**

CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR
A rádióban vendégünk a témáról:
KIRSCHNER PÉTER
Korábbi műsoraink meghallgathatók:
www.afoldgomb.hu/radio

